

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ:
ПРОБЛЕМИ І ПОШУКИ**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 26

**КИЇВ-ЗАПОРІЖЖЯ
2003**

ББК 88.84.845я43
УДК 371.026.9
П86

Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки:
Зб. наук. пр./Редкол.: Т.І.Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2002 - Вип. 26.
– 464 с.

ISBN 5-7763-8333-1

У збірнику на базі проведених авторами досліджень висвітлюються актуальні питання, що стосуються розвитку творчої особистості в різних типах шкіл, вузів та позашкільних закладів.

Пропонується науковцям у галузі педагогіки та психології творчості, педагогам-практикам.

Члени редакційної колегії:

академік АПН України, доктор
педагогічних наук, професор
академік АПН України, доктор
педагогічних наук
доктор філософських наук,
професор
ректор Запорізького інституту
післядипломної педагогічної освіти
доктор педагогічних наук,
доцент
доктор педагогічних наук,
професор
доктор педагогічних наук,
професор
доктор педагогічних наук,
професор

Зязюн І.А.

Ничкало Н.Г.

Воловик В.І.

Фролов М.О.

Денисенко Н.Ф.

Павленко А.І.

Павлютенков Є.М.

Сущенко Т.І.

Рекомендовано вченою радою Запорізького
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти. Пр.№4 від 12.12.2002 р.

Рецензенти:

доктор педагогічних наук,
професор
доктор педагогічних наук,
професор

Золотухіна С.Т.

Романішина Л.М.

ISBN 5-7763-8333-1

Тому, на думку М.Рубінштейна, естетичне виховання повинно передбачати не лише ознайомлення з готовими творами мистецтва, але й «...ставити вихованців у положення естетів-творців,...» [13,92].

Отже, педагогічна думка другої половини XIX – поч. XX ст., відображена на сторінках педагогічної преси з метою розвитку естетичних здібностей підростаючих поколінь, пропонувала організацію естетично-виховного процесу на засадах мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Русская школа, 1900, №7, -с.1.
2. Русская школа, 1900, №7, -с. 4.
3. Вестник воспитания, 1906, №3, -с.99.
4. Русская школа, 1894, №11, -с.67.
5. Русская школа, 1906, №2, -с.73.
6. Вестник воспитания, 1903, №1, -с.174.
7. Вестник воспитания, 1906, №3, -с.97.
8. Вестник воспитания, 1903, №1, -с.176-177.
9. Русская школа, 1901, №3, -с.123.
10. Русская школа, 1900, №7, -с.22.
11. Вестник воспитания, 1914, №2, -с.83.
12. Вестник воспитания, 1914, №1, -с.41.
13. Вестник воспитания, 1914, №2, -с.92.

М.М.ДАНИЛЮК

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Г.М.ХОТКЕВИЧА НА СЛОБОЖАНЩИНІ (20-ТІ – 30-ТІ РР. XX СТ.)

Одним із пріоритетних завдань розвитку освіти в Україні в нових соціально-економічних умовах є вивчення духовно багатой, гармонійно розвиненої особистості, фізично здорової, з високим рівнем загальноосвітніх професійно-педагогічних знань, що уособлює найкращі риси українського характеру і багатогранної культури народу, в тому числі музичної.

Вивчення та аналіз педагогічних праць Гната Мартиновича Хоткевича, історико-педагогічної та мистецтвознавчої літератури, спогадів дочки Галини Хоткевич, його учнів та дослідників творчої спадщини, дозволили висвітлити особливості його викладацької та творчої діяльності, як педагога-новатора в галузі бандурного мистецтва. Протягом усього життя він наполегливо прагнув діяти на користь українському народу та його майбутньому, служив ідеалам краси, добра та людяності.

Розквіт педагогічної діяльності Г.М.Хоткевича припав на 20-ті – 30-ті рр. XX ст.. Цей період характеризується підвищеним інтересом до української музичної культури, зумовленим національним відродженням країни та створенням нових навчальних закладів освіти в Україні, зокрема музично-педагогічних.

У 1918 році Г.М.Хоткевич організував Харківський національний хор. При підготовці різних програм хору педагог використовував український фольклористичний матеріал, зібраний і опрацьований протягом попередньої музично-педагогічної й дослідницької пошукової діяльності. Педагог прагнув

надати учасникам хору основи музично-педагогічної освіти. Він цілеспрямовано й послідовно навчав співаків нотній грамоті, основам теорії музики, гри на бандурі, проводив уроки з постановки голосу. Під час занять з хористами Хоткевич застосовував методику індивідуального підходу, намагався розкрити і розвинути природні можливості виконавців, озброїти співаків музично-педагогічними знаннями, вміннями й навичками.

Творча діяльність хорового колективу під керівництвом Гната Хоткевича сприяла розвитку духовності харків'ян, пробуджувала національні почуття та віру в майбутнє, надихала на сумлінну працю.

Протягом 1919-1925 рр. педагог викладав українську мову, літературу і спів у середньому сільськогосподарському училищі, яке згодом, у 1922 році було реорганізовано у Харківський зооветеринарний технікум. Слід зазначити, що працюючи у технікумі, Г.М.Хоткевич продовжував дослідження в галузі бандурного мистецтва, справі, якій присвятив більшу частину свого життя. Показово, що він працював не лише над складанням нового бандурного репертуару, а й над удосконаленням самого інструменту.

Прагнучи перебудувати стрій бандури Гнат Хоткевич у 1922 році надіслав до Ленінградського комітету у справах винаходу креслення і пояснення до конструкції нової бандури та пристрою для перемикання тональностей. Винахід педагога-митця через десять років було запатентовано.

Початок наступного етапу педагогічної діяльності Г.М.Хоткевича характеризується запрошенням на посаду викладача з класу бандури кафедри народних інструментів Харківського музично-драматичного інституту. За свідченням дочки педагога Галини Гнатівни Хоткевич „найбільш яскравою точкою його діяльності було повернення до бандури. Хоткевичу вдалося здійснити свою давню мрію – піднести бандуру до рівня своєрідного, повноцінного інструменту, показати всі її незвідані можливості”(3,14).

Все життя педагог свідомо йшов до створення класу бандури і тому заснування професійного навчання гри на бандурі у вищому навчальному закладі Гнат Хоткевич розглядав як значну подію. З цього приводу в одній зі своїх статей він пише: „Відкриття у 1926 році курсів гри на бандурі при Харківському музично-драматичному інституті це факт великої ваги. Курс науки розраховано на три роки – отже в 1929 році інститут випустить уже перших інструкторів гри на бандурі. Отже заснування курсів гри на бандурі при Харківському музично-драматичному інституті я вважаю у цім році подією в історії кобзарського мистецтва. Вже у цім році Харківська музпрофшкола об'явила у себе відкриття класу бандурної гри, а пройде ще 5 – 6 років і такі класи будуть по всіх музичних школах України”(1,142). Для Гната Хоткевича це було другим, після виступів кобзарів на XII археологічному з'їзді важливим поворотним пунктом в історії кобзарського мистецтва.

Розпочинаючи педагогічну діяльність у Харківському музично-драматичному інституті, Гнат Хоткевич майже 30 років керував інструментальними, хоровими, драматичними, аматорськими та професійними творчими колективами, а також мав досвід музично-методичної роботи в середніх навчальних закладах України. Навчальний процес у бандурному класі педагог поставив на високий професійний рівень. Вирішуючи завдання

підготовки педагогів-бандуристів, він розробив нову методику викладання гри на бандурі, збагатив навчання бандуристів світовим музично-педагогічним і виконавським досвідом.

Систему навчання професійних музикантів-бандуристів педагог побудував на вивченні кобзарського мистецтва та багатому досвіді виконавської практики, основу якої заклали видатні митці класичної музики у різноманітних музичних жанрах. Г.М.Хоткевич наголосив на необхідності обов'язкового звернення у навчально-виховному процесі до унікальних джерел народної творчості, широкого використання українських традиційних мелодій, інтонацій і сюжетів.

Значення науково-педагогічної роботи Гната Хоткевича посилюється тим, що в теорії він ніколи не відступав від практики, магією власної майстерності спонукав до досягнення вершин бандурного мистецтва. „В його руках бандура плакала, сміялась, говорила, шелестіла і дзвеніла бойовим поривом. Коли ж до цього додати ще й повний, соковитий баритон, яким Гнат Хоткевич володів досконало, то можна було, лише затаївши дихання слухати й ще раз слухати” – згадував його студент Г.Бажул (6,71).

Весною 1928 року Г.М.Хоткевич з метою популяризації бандури, організував виступ студентського квартету бандуристів по радіо. Ансамбль у складі перших в історії музичної педагогіки студентів-бандуристів: І.Олешка, Л.Гайдамаки, Я.Гаєвського та О.Терещенка мав великий успіх.

Виступ учнів Г.М.Хоткевича відкрив нову сторінку у подальшому розвитку мистецтва бандуристів. Голова Вищого Музичного комітету Наркомату освіти УРСР Козицький П.О. підняв питання про створення державної капели бандуристів при Українській Державній філармонії („УКРФіл”). Для створення показової капели бандуристів було вирішено обрати „Полтавську окружну капелу співців-бандуристів”.

31 жовтня 1928 року Г.М.Хоткевича було призначено педагогом-консультантом полтавської капели. Під час роботи у капелі він розробив низку технічних вправ, етюдів, окремих композицій, склав новий спосіб гри на бандурі, який за свідченням його дочки в Україні був відомий, як „техніка гри Хоткевича”. Але після арешту Г.Хоткевича у 1938 році і засудження його, як ворога народу, його техніка гри була перейменована на „харківський спосіб” (3,16).

У зв'язку з поширенням професійного навчання гри на бандурі знову гостро встала потреба видання спеціальної навчально-методичної літератури. Узагальнення музично-педагогічного досвіду і новаторських ідей знайшли відображення у двох частинах „Підручника гри на бандурі” (1930, 1931), „Короткому курсі гри на бандурі”, надрукованому у журналі „Музика масам”(1930), посібнику для навчальних закладів та педагогічних технікумів „Музичні інструменти українського народу” (1930), а також у статтях „До історії кобзарської справи” (1927), „Про кобзу та бандуру”(1928), „Два поворотні пункти в історії кобзарського мистецтва” (1928), що поглиблювало виховний аспект музично-педагогічної освіти.

У процесі занять з фаху учні під керівництвом Г.М.Хоткевича оволодівали різноманітними прийомами гри на бандурі, методикою та

практикою викладання гри на українських народних інструментах у навчальних та культурно-освітніх закладах Слобожанщини. Гнатом Хоткевичем у період 20-30 рр. було закладено ґрунтовну теоретичну і практичну базу у фундамент бандурного мистецтва, що значною мірою сприяло переходу традиційного кобзарського мистецтва на рейки професіоналізму і остаточному формуванню Харківської бандурної школи.

Завдяки наполегливій праці Гната Хоткевича з дослідження та популяризації бандури Харків 20-30 рр. став базою фахової бандурної освіти в Україні, першим методичним центром, що об'єднав різні регіональні школи. Видані в досліджуваний період наукові праці та статті вченого стали підсумком науково-методичного осмислення здобутків бандурного мистецтва.

За час своєї музично-педагогічної роботи у Харківському музично-драматичному інституті Гнат Хоткевич виховав багато чудових педагогів та бандуристів-виконавців, які продовжили його справу. З різних джерел вдалося встановити, що в період з 1926-1934 роки у класі Гната Хоткевича гри на бандурі навчалися студенти: Г.Бажул, Я.Гаєвський, О.Герасименко, Л.Гайдамака, П.Кириченко, О.Левадна, В.Мартинюк, І.Олешко, А.Орел, К.Пилипський, Л.Радченко, О.Рябченко, І.Фінкельберг, П.Хотинський, Гайда-Суховій та інші.

Сьогодні традиції Гната Хоткевича збагачуються новими творчими досягненнями. У квітні 1997 року в Харкові відбувся I-ий Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах імені Гната Мартиновича Хоткевича, присвячений 120-річчю від дня його народження, а в грудні 2002 року пройшла Міжнародна практична конференція „Традиція і сучасне в українській культурі”, присвячена 125-річчю видатного педагога-митця. У святкових заходах активну участь приймала його дочка, берегиня спадщини вченого – Галина Гнатівна Хоткевич.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бортник Є. Педагогічна діяльність Г.М.Хоткевича. /Дивосвіт Гната Хоткевича. Аспекти творчої спадщини. – Х., 1998. – с.141-147.
2. Хоткевич Г. Два поворотні пункти в історії кобзарського мистецтва. /Музика масам. 1928, №10-11. – с. 24-29.
3. Хоткевич Г. Слідом за пам'яттю. /Спогади в листах. К., Кобза, 1993. – 64с.
4. Супрун Н. Музична діяльність Гната Хоткевича. /Дивосвіт Гната Хоткевича. Аспекти творчої спадщини. – Х., 1998. – с.91-95.
5. Болабольченко А. Хоткевич Г. Гнат Хоткевич. Спогади. Статті. Світлина. – К., Кобза, 1994. – 166с.
6. Бажул Г. З далеких днів. Гнат Хоткевич. Спогади. Статті. Світлина. – К., Кобза, 1994. – с.69-76.

С.М.АЛЕКСАНДРЕНКО

М.Д.ЛЕОНТОВИЧ ЯК ВИДАТНИЙ ПЕДАГОГ НАРОДНИХ ШКІЛ

Глобалізація, зміна технологій, перехід до інформаційного суспільства, утвердження національних пріоритетів потребують радикальної модернізації освітньої галузі, ставлять перед державою, суспільством завдання забезпечити першочерговість розв'язання освітніх проблем.